

'... ומאחר שאינו שייך למקבל, אם כן אין הנאה זו ראויה לו כלל, שאינה מחלקו ושורש נפשו, ועובר בזה על 'לא תחמוד' כשיחמוד ליקח דבר שאינו שייך לו. ועל ידי זה יוכל לפעמים לאבד גם השייך לו, כמשפט החומד מה שאינו שלו — דגם מה שיש לו לקחו ממנו, (כמו שאמרו בסוטה ט.) וכגמלא דאזיל למתבע קרני (בפרק חלקי). ופעמים יוכל ליטול בזה חיותו ח"ו, וכמו שכתוב ושווא מתנת יחיה. ובחולין מד: 'לא בעי מר דאיחי' — דכל קניני האדם הם לצורך קיום חיותו בעולם הזה, וחלקי חיותו מתפשטים בהם, כידוע בסוד נפשם בהם תתעטף, ועל כן כל אחד קניניו הם כפי מה שבכח התפשטות חיותו וחלקי נפשו, ובמתנה דאפשר שיקבל קנין שאין שייך לו, הרי הוצרך להתפשט חלק מחיותו במה שאין שייך לו, ובזה חיותו אפשר שיתמעט.

ובמגילה (כת). איתא 'במה הארכת ימים... לא קבלתי מתנות' ונראה דאין רצה לומר דזה גורם אורך יותר מהקצוב... ומכל מקום גם זה אמת, דמקצר, וכמפורש בסוטה (מז): משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. וכוונת כפל הלשון...!

(מתוך 'ישראל קדושים, עמ' 34-35, ע"ש).

'... ובענין שאלתו — בגדר 'שווא מתנות יחיה' שהובא כמה פעמים בש"ס, והוא מבואר בשו"ע חו"מ סו"י רמט מדין מדת חסידות. ובלשון הטור (שלא העתיק המחבר): מדת חסידות שלא לקבל מתנה משום אדם. עד כאן. והיינו שהוא מדת חסידות בלי יוצא מהכלל, אפילו לקבל מצדיקים וקרובים — עיין חולין ז: ושם מד: ועיין מגילה כט. וקדושין נט. ומחולין ז: משמע אפילו מאביו. אמנם אם מתיקרים בו במה שנקרא שמו עליהם, איתא בחולין מה: דאין זה בגדר מתנה אלא הנאתם הוא, כמו שכתב רש"י שם. וכזה הנדון של כבוד-תורתו, דאף שאין כב' מטריח עבור המוסד, אבל עצם הדבר להיות נקרא שמו עליהם, הנאה היא בשבילם, ועבור הנאה הזאת הם משלמים, וכב' מותר לקבל. ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שווא מתנות יחיה — ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה, אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ'. (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט)

'לא מר נחית לה ולא מר נחית לה ומתיתקריא ארעא דרבנן' —

'... ואם היו דבקים בה' אלקים חיים, צריכים להיות כל מעשיהם באמונה, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו, ואדרבה, להתרחק כמטחוי קשת בספק ממון חבירו, וכמעשה דרב גידל שהיה מהפך בארעא עד שאח"כ לא רצו שניהם ליקח אותה ומתקרי ארעא דרבנן — מפני שהיו יראים מספק גזל, וכשם שארז"ל אדם אחד נאמן באיסורין כו' מהראוי להיות בדיני ממונות שיהא כ"א שואל דרך שאלה לחכם, אולי הממון של חבירו וירחק ממנו...!.

(פרי הארץ' לרמ"מ מוויטבסק — דברים).

דף ס

'מהו דתימא האי לישנא משמע תנאה ומשמע חזרה ותיבעי גיטא מכל חד וחד, קמ"ל' — אין הפירוש שירדו חכמים לסוף דעתן של בריות, שכולם אומרים כך משום תנאי או כולם משום חזרה

— אלא נסתפק להם לחכמים מהי עיקר משמעות הלשון, הלכך אף על פי שזה אומר לכך נתכוונתי וזה אומר להפך נתכוונתי, אנו אין לנו לדקדק אלא אחר עיקר הלשון ומשמעותו, שהרי כוונת המקדש אינה נשמעת לעדים אלא משמעות לשונו בלבד. (רשב"א. וע' כיו"ב במובא לעיל ו. בלשונות המסופקים אם משמעותן לקדושין או למלאכה).

'עולא אמר רבי יוחנן: אפילו מאה תופסין בה' — כתב הריטב"א בשם רבו: שיור זה שאמר רבי יוחנן, אינו אמור אלא לענין קנין ותפישת קידושין של אחר, אבל לענין זנות הרי היא ככל אשת-איש ואסורה על כל העולם. ואפילו לאותם אנשים שקידשוה אפשר שאסורה עליהם, [ואתאי כאביי הסובר קידושין שלא נמסרו לביאה — הווי קידושין. וכן הלכה], שהרי אין אשה אחת ראויה לכמה אנשים. (וכ"מ בתורי"ד).

א. נראה שדבריו הולכים בשיטת חכמים [שהלכה כמותם] ולא אליבא דרבי אליעזר (גיטין פב) לענין קידושי חוץ, שלשיטתו מצינו אשת איש המותרת לשנים, בשיור, כמבואר בסוגיא שם.

ב. אין מבואר בדברי הריטב"א האם דינה לגמרי כאשת איש והבא עליה במיתה, או שמא אין נהרגים עליה לפי שאינה קנויה כולה. ובספר אילת השחר כתב בשם הריטב"א 'איסור כרת'. ונראה שאין הכוונה לכרת ממש, שבריתב"א לא מוזכר מזה מאומה, אלא שם האיסור שיש כאן הוא של איסור כרת, אך שמא אינו איסור מלא, וכן בשוגג ליכא קרבן חטאת. רצ"ע.

וכן בגירושין, כשאמר לה 'הרי זה גיטך מעכשיו ולאחר שלשים' — אסורה, כי גם מקצת-אישות יש בכוח לאסורה על כל העולם. (חזון איש נז, ג. וכן משמע מתשובת רבי עקיבא (גטין פג). גבי גירושי חוץ — 'הרי שהיה זה שנאסרה עליו כהן... יעו"ש. ונראה שאם זינתה אין דינה במיתה).

נחלקו ראשונים על גדרם של קידושין הללו; יש אומרים שהאשה מקודשת מעכשיו, והרי זה כמשייר בקידושין את כל מי שיקדשה תוך ל'. ולפי דעה זו, גם אם נקרע שטר הקדושין בתוך שלשים — מקודשת. (עפ"י ראב"ד ורשב"א).

ויש סוברים שקידושין אלו מתחילים לחול עתה, ואינם נגמרים לחול על סוף ל', וצריך שיהא השטר קיים בסוף ל' (תוס' יבמות צג. ועוד ראשונים). ועוד מבואר בתוס' (להלן סג.) שיכולין לחזור מהקידושין במשך שלשים יום אלו. [וצ"ל שכשנתקדשה לאחר, אין כאן חזרה מקידושי הראשון. ע' חזו"א]. ואם מת בתוך ל' — לדעת התוס' אין כאן קידושין כלל. ואילו מדברי הרשב"א מבואר שחייבת ביבום או בחליצה, כי לשיטתו יש כאן קידושין גמורין אלא ששייר את כל מי שיקדשנה בתוך ל'. ולדעת הרשב"א אפילו אם אמר 'מהיום ולאחר מיתה' — חלו קידושי כולם לרבי יוחנן, כי בעצם חלו הקדושין מחיים, עם שיור לאפשרות קידושין אחרים, כאמור.

[ושמא במחלוקת זו תלויה השאלה באחד שקידש 'מעכשיו ולאחר שלשים' ובא אחר וקידשה 'מעכשיו ולאחר ארבעים יום', שהרשב"א כתב שלרבי יוחנן תופסים בה גם קידושי שני. ואעפ"י שגמר קידושיו חל לאחר שכבר נגמרו קידושי ראשון — אך כיון שבעצם הקידושין חלים מיד, עם שיור מסוים, הלכך חלו קדושי שני מאחר וקידש בתוך זמן הראשון. ע' חזון איש שם; אגרות משה אה"ע ח"א קסז].

מדברי הראשונים נראה שלדעת החולקים על ר' יוחנן, גם אם יפרש שקנינו יתחיל מעכשיו וייגמר לאחר ל', ובא אחר וקדשה — אין תופשין קידושי שניהם.

(ואעפ"י שבגמרא לעיל (ז): משמע שהאומר לאשה 'יתחילו קידושין היום וייגמרו לאחר זמן' — מקודשת. יש לומר שאפשר שלא נחלקו על ר"י אלא כשבא אחר וקדשה, אבל אם לא קדשה אחר, הכל מודים ששייך לפעול קידושין בצורה כזו. חו"א).

ולרבי יוחנן, אף על פי שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת — כאן שונה, שאין זה כ'חצי אשה' אלא 'חצי קנין' (עפ"י ראב"ד). ויש מתרצים: דוקא בחצי אשה אינה מקודשת מפני ששייר בקנינו אבל כאן לא שייר. (תורא"ש. נראה פשוט שאין כוונתו לחלק בתוצאה, ששם חציה אינה מקודשת ואילו כאן מקודשת בכולה, שהרי גם שנים המקדשים ביחד אשה אחת, כל אחד חציה אחר — אינה מקודשת, אלא ההבחנה היא בגוף מעשה הקדושין, האם הוא מתייחס על חצי אשה או מתייחס לכולה).

נחלקו ראשונים האם הלכה כרבי יוחנן (כן פסק רבנו חננאל) או כרבי. (כן פסק הרי"ף. ואף על פי שהלכה כרבי יוחנן כנגד רב ושמואל, מסוגיות אחרות נראה שהגמרא נוקטת כרב — ע' רמב"ן ועוד).
ע"ע בספר שיעורי דעת (טלז) — ח"א 'מאמר קדושת התורה' — בענין קידושין 'המתרקמים' והולכים במשך זמן.

(ע"ב) 'כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, ופליגי רבנן עליה' — ע' במובא לעיל ח
מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, בבאור מחלוקת זו; כיצד לדון לשון סתמית של תנאי, שאין משמעותה מורה אם כוונתו ל'מעכשיו' או רק לכשיקויים התנאי — האם כל עוד לא פורש אחרת יש לדון שהמעשה חל מיד, או שמא להפך, כל עוד לא פורש 'מעכשיו' אין המעשה חל אלא בקיום התנאי. ואין זו מחלוקת במשמעות לשון 'על מנת'. ע"ש בהשלכות הנובעות מהסבר זה. וע"ע בחידושי הנצי"ב כאן.

זניחוש שמא יש לו... הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק' — יש להבין, מדוע אינו נאמן לומר 'אין לי' ולא יחולו הקידושין, שהרי לפי דבריו אינה מקודשת, ואין כאן חזקת איסור המתנגדת לעדותו. ועוד, הלא יש לו נאמנות משום שבידו לגרשה. ויש לומר, משום שרגלים לדבר שיש לו מה שאמר לה, שאם לא כן למה קידשה. (עפ"י רמב"ן ור"ן, כבאור בית הלוי ח"ב לז, ז).

'לא צריכא דאע"ג דנקט דמי בעיסקא' — יש מי שפרש שאפילו כשכבר נעשה רווח מהמעוה, ויש בחלק המגיעו כדי מאתים זוז — אינה מקודשת, לפי שכל עוד לא הגיע הזמן שקבע עם בעל הממון, אין הרווח שייך לו עדיין. (ע' ר"ן; וע"ע רמ"א אה"ע לה, יח).
והקשה בבית שמואל על כך, הלא יכול לחזור באמצע הזמן, ואם כן יש לראות גם בתוך הזמן כאילו כבר גמר את העיסקה? ובקצות החושן (קעו, ח) הביא מהשיטה-מקובצת שעל אף שיכול לחזור, אין לו חלק ברווח עד שישלים פעולתו לזמן שנקבע מראש.

דף טא

'גבי מכר... אף על פי שאין מלאים מים' — ואם תאמר הלא 'נקעים' דומיא ד'סלעים' קתני? וצריך לדחוק ולומר שזה שכתוב נקעים דומיא דסלעים — משום הסיפא הוא, להשמיענו שבפחות

ג. כתב הריטב"א והרי"ד שלרבי יוחנן אסורה על כל העולם, גם על אלו שקידשוה, שהרי אין אשה ראויה לכמה אנשים.
 נחלקו הראשונים לרבי יוחנן, האם קדושי הראשונים חלו מיד עם שיוור לבאים אחריהם, ואף אם נתקרקע השטר בתוך שלשים מקודשת, או שמא הקדושין מתחילים לחול עתה ואינם נגמרים עד סוף שלשים, וצריך שיהא השטר קיים בסוף ל'. ושמא אף אפשר לחזור בתוך ל'. וכן נחלקו כשמת בתוך ל' האם זקוקה ליבום אם לאו.
 ד. לדעת החולקים על רבי יוחנן, גם אם יפרש שהקדושין יתחילו עתה וייגמרו לאחר ל', אם בא אחר וקדשה — אין תופסין בה קידושי שניהם. (חזו"א עפ"י הראשונים).
 ה. רבנו חננאל פסק כרבי יוחנן, ולזה נטה הרשב"א. וגם הרמב"ם כתב (אישות ז, יב) שצריכה גט מכלום (אלא שכתב שצריכה גט מספק. ופירש הרשב"א [עפ"י פירוש המשנה] שפסק כרב ואעפ"י"כ אף מהאמצעי צריכה גט משום גזרה). וכן התוס' (סג. ד"ה כגון) נקטו כרבי יוחנן [עכ"פ לחומרא] אפילו בדיני ממונות.
 אבל הרי"ף פסק כרב, ואעפ"י"כ סתם ולא הביא דברי אב"י שהשני אינה צריכה גט. ופירש הרמב"ן שלא מפני שדחאה מהלכה אלא שלא רצה לפרסם בה קולא מפני שחשש לדברי מי שפסק כרבי יוחנן, שכך דרכו לחוש ולהחמיר.

דפים נט — ס

קכג. הנותן גט לאשתו באופנים הבאים, האם היא מגורשת? ומה דינה לענין יבום וחליצה?

א. 'הרי זה גיטך מהיום ולאחר מיתה'.

ב. 'הרי זה גיטך מהיום אם מתי'.

א. 'מהיום ולאחר מיתה' — גט ואינו גט. ואם מת — חולצת ולא מתיבמת. דברי חכמים (שלשון זו ספק

תנאי ספק חזרה — וכדברי רב). רבי אומר: כזה גט, שתנאי הוא (וכן נקט שמואל, כאמור).

לדברי רבי יוחנן, רבא סבר בתחילה שמדין תורה גט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת. ואב"י

הקשה על כך והסיק שמדין תורה אין זה גט, מפני שיש בו שיוור, אלא גזרו שלא תתייבם אטו 'מהיום

אם מתי' ששם הוא גט גמור ואסורה על האח באיסור כרת.

ב. 'מהיום אם מתי' — הרי זה גט, ולכשימות חל הגט למפרע, הלכך אינה צריכה חליצה.

דף ס

קכד. מה דין הקדושין שנעשו בתנאים דלהלן?

א. 'על מנת שאתן לך מאתים זוז'.

ב. 'על מנת שאתן לך מכאן ועד שלשים יום'.

ג. 'על מנת שיש לי מאתים זוז / שיש לי בית כור עפר / שיש לי במקום פלוני'.

ד. 'על מנת שאראך מאתים זוז / בית כור עפר'.

א. שנינו: 'על מנת שאתן לך מאתים זוז' — הרי זו מקודשת והוא יתן.

לדברי רב הונא — מקודשת מיד, אף קודם קיום התנאי. ואם קיבלה קדושין מאחר — לא תפסו קידושיו, אם לבסוף נתקיים התנאי (אך כל עוד לא נתקיים התנאי יש לאסרה לכתחילה על בעלה, שמא לא יתקיים התנאי ונמצאת מקודשת לשני. ע' אה"ע לה, 1). ולדברי רב יהודה מקודשת לכשיתן, ואם קיבלה קידושין מאחר קודם שנתן לה מאתים זוז, גם אם לבסוף נתן לה — צריכה גט.

א. כתבו התוס' (וכ"כ רמב"ן עפ"י רש"י) שלרב יהודה עד שיתן לה מאתים זוז הריהי מקודשת ואינה מקודשת, שספק הוא אם מקודשת למפרע אם לאו. הלכך אף אם נתקדע שטר הקדושין קודם שנתן לה מאתים, צריכה הימנו גט. ודעת רבנו חננאל הרמב"ן והרשב"א (וכ"מ בתורי"ד) אינה כן, אלא לרב יהודה אינה מקודשת בודאי עד שיתן.

ב. לרב יהודה, יכול המקדש לבטל את קידושיו כשחוזר בו ואומר אין רצוני ליתן לך [וכן היא יכולה לחזור בה מהסכמתה]. אבל לרב הונא, אעפ"י שאומר כן עכשיו, אם אחר כך יימלך ויתן לה — הרי חלים הקדושין למפרע. ולעולם אין לה תקנה לינשא לאחר עד שיתן לה גט, כי שמא ביום מן הימים יתן לה ויקיים תנאו ותהא מקודשת משעה ראשונה (עפ"י תורי"ד).

מבואר בגמרא שגם רב יהודה לא אמר אלא לדברי חכמים, אבל לרבי כל האומר 'על מנת' כאומר מעכשיו דמי. ואולם בשם רבי יוחנן נמסר שהכל מודים בדין זה, שהאומר 'על מנת' כאומר מעכשיו דמי.

הלכה כרבי יוחנן ורב הונא, שכל האומר 'על מנת' כאומר מעכשיו דמי, ולכן אם לבסוף נתקיים התנאי, הריהי מקודשת משעה ראשונה. ואם קיבלה קדושין מאחר — אינה צריכה ממנו גט (אה"ע לה, 1).

ב. 'על מנת שאתן לך מכאן ועד שלשים יום'; נתן לה בתוך שלשים — מקודשת. ואם לאו — אינה מקודשת. [ואין אומרים לא הקפידה על שלשים יום אלא לזרוז אמרה כן].

ג. 'על מנת שיש לי מאתים זוז'; יש לו — מקודשת ודאי. ואם אין ידוע — מקודשת מספק. וכן הדין בקרקע [ואין אומרים אם היתה לו קרקע היה הדבר ידוע ועכשיו שאין ידוע, ודאי אין לו].

א. כתבו הראשונים שאינו נאמן לומר אין לי. (עפ"י רמב"ן ועוד).
ב. כתבו ראשונים (רמב"ן רשב"א ועוד): כל התנאים שהם תלויים בו, כגון שאדבר עליך לשלטון, שאלך למקום פלוני — נאמן לומר אם קיימו אם לאו. אבל אם היא מכחשתו, כגון שאמר על מנת שלא אשתה יין עד יום פלוני, והיא אומרת לא נתקיים התנאי — נאמנת בקדושין.

וכל תנאים שתלויים בה, כגון על מנת שתעשי דבר פלוני — היא נאמנת כל זמן שאינו מכחישה.

וכל תנאי שבינו לבינה, כגון על מנת שתתני לי מאתים זוז או שאתן לך — המוציא מחברו עליו הראיה, לפיכך בקדושין היא נאמנת ומותרת לשוק, ובגירושין הוא נאמן ואסורה. ואולם תנאי שבביטול מעשה שהוא בידה בלבד, כגון על מנת שלא תשתי יין עד יום פלוני — נראים הדברים שנאמנת לומר שלא עברה על התנאי, אף על פי שהוא אומר עברת, שאין לחוש שמא ביטלתו [ותקלקל עצמה. רשב"א].

'על מנת שיש לי במקום פלוני' — אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת. ואין אומרים אינה מקודשת על המקום שאמר.

כתב הרשב"א (כאן ולהלן סא): דוקא בכגון שנמצא בריחוק מקום, אבל יש לו קרקע במקום שהוא קרוב כמו המקום שאמר — מקודשת, שכל דבר שאין בו הקפדה אצל בני אדם, אין להקפיד על שינוי ממה שאמר, שאין אדם מתנה בדוקא אלא במה שדרך בני אדם להקפיד בו.

ד. 'על מנת שאראך מאתים זוו' — הרי זו מקודשת ויראה לה. ואם הוא שולחני והראה לה על שלחנו מעות שאינן שלו, ואפילו הוא שותף בעסק למחצית שכר הרווחים — אינה מקודשת. לא נתכוונה אלא לראות משלו.

יש אומרים אפילו כבר נשאו המעות רווחים, כל עוד לא הגיע הזמן לקבל את חלקו, אין הרווחים שייכים לו ואינה מקודשת. וכן בקרקע — אם הראה בבקעה אינה מקודשת, ואפילו לקחה באריסות.

דף טא

קכה. שדה שיש בה נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים, האם הם נמדדים עמה, לענין ההלכות דלהלן:

א. המקדיש שדהו ובא לפדותה.

ב. מכירת 'בית כור עפר'.

ג. המקדש את האשה על מנת שיש לו בית כור עפר.

א. המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, נותן בורע חומר שעורים חמשים שקל כסף. היו בשדה נקעים מלאים מים עמוקים עשרה או סלעים גבוהים עשרה — אין נמדדים עמה, שנאמר זרע חמר שערים והללו אינם בני זריעה (רש"י).

לדעת רש"י ותוס' ועוד ראשונים, דינם להיגאל בשווין כשאר פודה את ההקדש. ולר"י בן מגאש (ב"ב פרק ז, מובא שם בשיטמ"ק) יוצאים מן ההקדש ללא פדיון. (ע' זבח תודה — ערכין כה, פירוט השיטות ונימוקיהן).

פחות מעשרה הריהם טפלים לקרקע ונמדדים עמה.

נקעים עמוקים עשרה שאינם מלאים מים, הרי הם כשדה בפני עצמן, ונפדים לפי חשבון זרע חומר בחמשים כסף, אבל ללא שטח המדרון אלא הקרקעית בלבד (עפ"י רש"י ותוס'). וכן יש מקום לפרש בד' הרמב"ם. ברכת הזבח — ערכין כה. וע"ש צ"ק ח"ת).

לדעת הסוברים שאי אפשר לפדות מחצית משטח השדה אלא את כולו (ע' לעיל כ-כא), הנקעים העמוקים עשרה נחשבים כשדה נפרדת ונפדים לעצמם. (עפ"י רשב"ם ועוד).

ב. האומר לחברו 'בית כור עפר אני מוכר לך' והיו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו אינם מלאים מים, או סלעים גבוהים עשרה — אין נמדדים עמה. ואעפ"י שהנקעים ראויים לזריעה — לפי שאין אדם רוצה שיתן את מעותיו בשדה אחת ויראה לו כשנים וכשלשה מקומות. (ע' בפירוט בב"ב קב-קג).